

MAETERLINCK-VERHAEREN & de Nobelprijs literatuur 1911

Maurice Maeterlinck: de jaren vóór de Nobelprijs

Maurice Maeterlinck (Gent, 1862 – Nice, 1949) is de wereld van de literatuur ingestapt langs de grote poort. Hij debuteerde in 1889 met twee publicaties in eigen beheer: een dichtbundel *Serres chaudes* en een toneelstuk *La Princesse Maleine*. Op die manier werd hij bijna onmiddellijk gebombardeerd tot een van de grote literaire revelaties. De sensationele recensie van Octave Mirbeau, die hem in de Parijse krant *Le Figaro* (1890) ophemelde als een nieuw literair wonderkind, was daar uiteraard niet vreemd aan. Wat er ook van zij, Maeterlinck heeft zijn literaire reputatie altijd weten hoog te houden. De Nobelprijs die hij in 1911 kreeg toebedeeld was zonder meer de consecratie van zijn literair talent.

Maeterlinck was afkomstig uit een Gentse welstellende Franstalige katholieke familie, de betere bourgeoisie. Reeds tijdens zijn humaniora aan het Sint-Barbara-college, waar de lessen eveneens in het Frans gegeven werden, begon hij zich samen met klasgenoten Grégoire Le Roy en Charles Van Lerberghe te interesseren voor de literatuur. Hij studeerde rechten aan de Gentse universiteit, maar het was duidelijk dat zijn roeping elders lag. Hij publiceerde zijn eerste gedicht in het toonaangevende literaire tijdschrift *La Jeune Belgique* in 1883. Parijs fungeerde in die jaren als een artistiek-literair bakken. De jonge Maeterlinck trok er in 1886 naar toe en maakte er voor het eerst kennis met de wereld van de Franse parnassians en de symbolisten. Vooral de figuur van de verarmde schrijver Villiers de l'Isle-Adam sprak er tot zijn verbeelding. Geïnspireerd door zijn voorbeeld keerde hij terug naar Gent waar hij in een zekere beslotenheid gestalte gaf aan zijn eerste werken. De feeëriekere decors en de sfeer van het Middeleeuwse Gent, met zijn *Lam Gods*, zijn kastelen, begijnhoven, verlaten grachten en stille straten, alsook deze van het ouderlijke buitenhuis in Oostakker met zijn serres en kasplanten hebben een blijvende indruk op de jonge Maeterlinck nagelaten. Zijn eerste bundel *Serres chaudes* (1889) sloot aan bij het fin-de-siècle-gevoel, bij de verveling en het onbehagen van een zekere burgerij. In zijn vrije verzen roept hij een verstikkende atmosfeer op door te verwijzen naar het beeld van stolpen, aquariums, serres en ziekenhuizen. De gedichten die hij in 1896 publiceerde als *Douze chansons* staan los van dit eerste werk en sluiten thematisch gezien meer aan bij het theaterwerk.

Maeterlinck debuteerde als dichter, maar als schrijver lagen zijn ambities vooral in de wereld van het theater. Zo zal hij zich ontpoppen tot een meesterlijk vernieuwer van het genre. Wars van de conventies van het traditionele theater brengt hij een symbolistisch, 'statisch' theater met lange stiltes, repetitieve frasen en een minimalistische dramaturgie. Het is een bevreedend theater van de fataliteit waarin de personages gedreven worden door duistere krachten – het instinct, de dood, de liefde, het lot, het toeval - die stevast uit beeld blijven en waarvan men de impact en de interventie

slechts kan vermoeden. Na *La Princesse Maleine* (1889) volgen *L'Intruse* (De Indringster) en *Les Aveugles* (De Blinden) (1890), *Les Sept princesses* (1891), *Pelléas et Mélisande* (1892) en drie kleine stukken voor marionetten: *Alladine et Palomides*, *Intérieur*, *La Mort de Tintagiles* (1894). Vooral de creatie van *Pelléas et Mélisande* is een evenement en een wereldwijd succes. Het stuk wordt op muziek gezet door toonaangevende componisten als Claude Debussy, Gabriel Fauré, Arnold Schoenberg en Jean Sibelius. De publicatie van *Aglavaine et Sélysette* in 1896 luidde een ommekeer in Maeterlincks toneelwerk in: voor het eerst krijgen we te maken met een heldin die haar lot in eigen handen neemt. In deze periode laat Maeterlinck Gent achter zich en vestigt zich definitief in Frankrijk. Na een korte Parijse episode (1897) trekt hij verder naar Normandië (Bagnoles-de-l'Orne, Gruchet Saint-Siméon en Saint-Wandrille) en het Zuiden van Frankrijk (Grasse en Nice). Hij laat zijn donkere fatalistische drama's voor goed achter zich en creëert zowel historische drama's (*Monna Vanna*, 1902) als een filosofische theatersprookje (*L'Oiseau bleu*, 1908). Vooral *L'Oiseau bleu*, dat symbool staat voor de hoop en de zoektocht naar het geluk, groeit uit tot een ongezien publiekssucces met talloze opvoeringen in Moskou, Londen, Parijs, Berlijn en New York. Vanaf dat moment mogen we stellen dat Maeterlinck, als vernieuwer van de theatertaal, over zijn hoogtepunt heen is. Hij blijft weliswaar een gevierd auteur, maar artistiek gezien weet hij de bakens niet meer te verzetten.

De eerste werken van Maeterlinck refereerden naar de wereld van de Middeleeuwse verhalen en legenden. Op deze wijze sloot zijn werk aan bij een bredere stroming in de West-Europese cultuur: deze van de prerafaëlieten en het neogotisme. Het is dan ook niet zo verwonderlijk dat hij zich eveneens verdiepte in het werk van de XIIIe eeuwse mysticus Jan van Ruusbroec, van wie hij de oud-Vlaamse geschriften naar het Frans vertaalde (*L'Ornement des Nocces spirituelles*, 1891). Ook met zijn ander vertaalwerk wilde hij vooral enkele van zijn grote Engelse of Duitse voorbeelden in de kijker stellen: de geschriften van Emerson, de *Macbeth* van Shakespeare en het proza van Novalis.

In zijn essayistisch werk heeft Maeterlinck vooral uiting gegeven aan zijn diepere spirituele en filosofische gedachten. Na de uitgave van zijn eerste overpeinzingen in 1891 ("Menus Propos", in: *La Jeune Belgique*), is er vooral de uitgave in 1896 van *Le Trésor des Humbles*, waarin hij nader ingaat op enkele thema's die hem nauw aan het hart liggen: de stilte en het onuitsprekelijke, de dialoog der zielen, de tragedie van het alledaagse... Zijn boek wist een gevoelige snaar te bespelen en groeide uit tot een verkoopssucces met talloze heruitgaven en vertalingen. Later volgden *La Sagesse et la Destinée* (1898), *Le Temple enseveli* (1902), *Le Double Jardin* (1904), enz.

De wereld van de planten en de insecten, die hij reeds kende vanuit zijn jeugdijaren in Oostakker, vormde een andere inspiratiebron voor zijn essays. In *La vie des abeilles* (1901) ontpopte hij zich tot een gefascineerd waarnemer van de bijenwereld waarbij hij observatie en wetenschappelijke popularisering op een poëtische wijze wist over te brengen. *L'Intelligence des Fleurs* (1907) sloot daar enigszins bij aan.

Vooral de vroege symbolistische periode in het werk van Maeterlinck blijft relevant en heeft verschillende theaterauteurs beïnvloed zoals August Strindberg, Antonin Artaud en Samuel Beckett. Sommige van zijn gedichten en stukken worden gezien als de directe voorlopers van de surrealistische poëzie of toneel. Hoewel hij zijn hele oeuvre in het Frans geschreven heeft, en zelf het merendeel van zijn leven in Frankrijk gewoond heeft,

beschouwde Maeterlinck zichzelf als een authentiek Vlaams auteur. Elke vraag om toe te treden tot de Franse Academie der Letteren heeft hij steevast naast zich neergelegd.

Maeterlinck-Verhaeren en de Nobelprijs

Omstreeks de jaren 1900 mogen we stellen dat er zich een ware Belgische golf in de literaire wereld heeft voorgedaan. Naast Maeterlinck waren er immers ook Emile Verhaeren (*Les Villages illusoires*), Georges Rodenbach (*Bruges-la-morte*), Charles Van Lerberghe (*La Chanson d'Eve*), Iwan Gilkin (*La Nuit*) en Albert Giraud (*Pierrot lunaire*). Deze generatie schrijvers kenmerkten zich allen door de internationale uitstraling van hun werk. Verschillende van hun werken werden vertaald in het Duits, het Russisch of het Engels soms nog vóór ze in het Frans verschenen; kregen hun wereldcreaties in het buitenland; of werden op muziek gezet door internationaal gerenommeerde componisten. De Belgische schrijvers stonden dus in de belangstelling en vooral Maeterlinck en Verhaeren tekenden zich vanaf de jaren 1900 af als ernstige kandidaten voor de Nobelprijs literatuur. Maeterlinck werd als eerste voorgedragen in 1903 en opnieuw in 1904. De kandidaturen van Maeterlinck en Verhaeren krijgen meer gewicht wanneer zij in 1908 samen worden voorgedragen door de Académie Libre de Belgique, een initiatief dat gesteund werd door talloze Belgische schrijvers en kunstenaars zoals Camille Lemonnier en James Ensor. Uit de documenten blijkt dat zowel Maeterlinck als Verhaeren zich in 1909 en 1910 op de kandidaatslijsten bevinden. In die jaren doet Verhaeren er alles aan om zijn werk naar voor te schuiven: invloedrijke personen in Zweden worden gecontacteerd en uitgeverij Mercure de France wordt er toe aangezet om de boeken van Verhaeren naar Stockholm te sturen. Merkwaardig genoeg vinden we in de archieven van Maeterlinck geen sporen terug van een dergelijk lobbywerk. Hoe dan ook, wanneer in 1911 de keuze voor de Nobelprijs uiteindelijk op Maeterlinck valt, wordt de juryleden een keuze bespaard tussen de twee Belgische kandidaten: Verhaeren stond dat jaar immers niet op de lijst. In 1912 en in 1915 werd hij dan weer wel terug voorgedragen. Het overlijden van Verhaeren in 1916 maakt meteen een einde aan het gespeculeer over een mogelijke prijs.

Het nieuws van Maeterlincks Nobelprijs raakte eind oktober 1911 bekend en via Zweden zal het onmiddellijk overgenomen worden door de Parijse en Brusselse pers. In de Vlaamse pers blijft zijn Nobelprijs eerder een fait divers. Hij is op dat moment de elfde auteur die deze prestigieuze prijs kreeg toebedeeld: naast de mondiale erkenning zat er ook een aanzienlijke prijs van 200.000 goudfrank aan vast. Maeterlinck heeft altijd een zekere reserve, soms zelfs afkeer gehad tegenover de officiële erkenning: wanneer de Koninklijke Academie voor Franse Taal- en Letterkunde hem in 1891 de Driejaarlijkse Prijs voor Toneelliteratuur toekent, weigert hij zonder meer de prijs. In 1911 gebeurt er iets gelijkaardigs: op 10 december 1911, wanneer hij de prijs in Stockholm in ontvangst moet nemen, veinst hij "een kwetsuur aan de hand" om de prijs niet te moeten gaan halen. De reputatie van Maeterlinck als de "teruggetrokken" schrijver werd er opnieuw door bevestigd. Maeterlinck zal achteraf de betekenis van de prijs relativeren en verklaren dat deze eerder toekwam aan Jean-Henri Fabre, de Franse entomoloog en specialist van de wereld der insecten. Voor het officiële België was evenwel het moment aangebroken om de verloren zoon opnieuw aan de borst te drukken. Op 8 mei 1912 wordt hij op het Brusselse stadhuis gelauwerd en *Pelléas et Mélisande* wordt opgevoerd in de Brusselse Muntchouwburg in aanwezigheid van koning Albert en koningin Elisabeth. Zijn benoeming tot grootofficier in de

Leopoldsorde (1912) wordt in 1932 gevolgd door een verheffing in de adelstand.

Maurice Maeterlinck: bibliografie der originele Franse uitgaven (1889-1911)

- *Serres chaudes*, 1889.
- *La Princesse Maleine*, 1889.
- *L'Intruse / Les Aveugles*, 1890.
- *Les Sept princesses*, 1891.
- *Pelléas et Mélisande*, 1892.
- *Alladine et Palomides / Intérieur / La Mort de Tintagiles* 1894.
- *Aglavaine et Sélysette*, 1896.
- *Le Trésor des humbles*, 1896.
- *Douze Chansons*, 1896.
- *La Sagesse et la Destinée*, 1898.
- *Ariane et Barbe-Bleue*, 1901.
- *Théâtre*, 1901-1902 :

Deel 1 : *La Princesse Maleine, L'Intruse, Les Aveugles.*

Deel 2 : *Pelléas et Mélisande, Alladine et Palomides, Intérieur, La Mort de Tintagiles.*

Deel 3 : *Aglavaine et Sélysette, Ariane et Barbe-Bleue, Soeur Béatrice.*

- *La Vie des Abeilles*, 1901.
- *Monna Vanna*, 1902
- *Le Temple enseveli*, 1902.
- *Joyzelle*, 1903.
- *Le Double Jardin*, 1904.
- *L'Intelligence des Fleurs*, 1907.
- *L'Oiseau bleu*, 1909.
- *J-H Fabre*, 1910.
- *Morceaux choisis*, 1910.

De tentoonstelling Maeterlinck-Verhaeren & de Nobelprijs 1911, die loopt van 4 juni tot 31 augustus 2011 in het Provinciaal Museum E. Verhaeren te Sint-Amands kwam tot stand met de medewerking van de Koninklijke Bibliotheek van België (KBR), de Archives et Musée de la Littérature (AML), het Museum van Schone Kunsten te Gent, het Zweedse Nobelprijscomité en verschillende private bruikleengevers. Deze tekst is van de hand van Rik Hemmerijckx, de conservator van het museum. Zijn dank gaat uit naar professor Christian Angelet, voor zijn welgekomen opmerkingen en correcties.